

Islamic Knowledge and Insight

The Effects of Decriminalizing Low-Risk Narcotic Substances from a Jurisprudential Perspective and According to Imam Khomeini (RA)

1. Iraj Moazami Goodarzi: PhD Student, Department of Theology, Ha.C., Islamic Azad University, Hamedan, Iran
2. Zabih Motaharikhah*: Department of Theology, Ha.C., Islamic Azad University, Hamedan, Iran. (Email: zabihmotaharikhah@gmail.com)
3. Zohreh Shoaie: Department of Theology, Ha.C., Islamic Azad University, Hamedan, Iran

Abstract

The purpose of this article is to identify the effects of decriminalizing low-risk narcotic substances from a jurisprudential perspective and according to Imam Khomeini (RA). To this end, issues related to the subject—including the decriminalization of low-risk narcotics, the evidentiary grounds for decriminalizing low-risk narcotics, and the effects of such decriminalization from a jurisprudential perspective and in Imam Khomeini's view—were analyzed and examined. Based on this analysis, the following conclusions were drawn. First, regarding the evidentiary grounds for decriminalizing low-risk narcotics, it appears that the jurisprudential and legal principles of preventing a greater harm by committing a lesser harm, the permissibility of medical treatment with prohibited substances, the principle of negating hardship and undue difficulty, and the application of the rule of prioritizing the more important obligation can be invoked as valid foundations for the decriminalization of low-risk narcotic substances. Second, in many developed countries, the decriminalization of low-risk narcotics has led to a reduction in the tendency toward high-risk narcotic substances and the harms resulting from them. Third, the principle of preventing a greater harm by committing a lesser harm, as a jurisprudential and rational rule, when combined with global empirical experiences, can serve as supporting evidence for this claim.

Keywords: *narcotic substances; traditional; industrial; decriminalization; legality; preventing a greater harm by committing a lesser harm.*

How to cite: Moazami Goodarzi, I., Motaharikhah, Z., & Shoaie, Z. (2026). The Effects of Decriminalizing Low-Risk Narcotic Substances from a Jurisprudential Perspective and According to Imam Khomeini (RA). *Islamic Knowledge and Insight*, 4(3), 1-11.

© 2026 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 24 September 2025

Revise Date: 24 January 2026

Accept Date: 01 February 2026

Initial Publish: 20 February 2026

Final Publish: 23 September 2026

معرفت و بصیرت اسلامی

آثار آزادسازی مواد مخدر کم خطر از نظر فقهی و امام خمینی (ره)

۱. ایرج معظمی گودرزی: دانشجوی دکتری، گروه الهیات، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران
۲. ذبیح مطهری خواه: گروه الهیات، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران. (پست الکترونیک: zabihmotaharikhah@gmail.com)
۳. زهره شعاعی: گروه الهیات، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

چکیده

هدف از این مقاله شناسایی آثار آزادسازی مواد مخدر کم خطر از نظر فقهی و امام خمینی (ره) می‌باشد و در این راستا مسایل مربوط به موضوع از جمله، جرم زدایی از مواد مخدر کم خطر، ادله آزادسازی مواد مخدر کم خطر، آثار آزادسازی مواد مخدر کم خطر از نظر فقهی و امام خمینی (ره) و موارد مانند آنها مورد تحلیل و کنکاش قرار گرفت و در نتیجه این مطالب استنتاج شد، اولاً، ادله آزادسازی مواد مخدر کم خطر: به نظر می‌رسد، قاعده دفع افسد به فاسد، جواز تداوی با حرام، قاعده نفی عسر و حرج و اجرای قانون اهم به عنوان مبانی فقهی و حقوقی جرم زدایی از مواد مخدر کم خطر قابل استناد باشند. ثانیاً، جرم زدایی از مواد مخدر کم خطر در بسیاری از کشورهای توسعه یافته موجب کاهش گرایش به مواد مخدر پرخطر و آسیب‌های ناشی از آن شده است. ثالثاً، قاعده دفع افسد به فاسد به عنوان یک قاعده فقهی و عقلی به ضمیمه تجارب جهانی می‌تواند دلیل برمدعی باشد.

کلیدواژه‌گان: *مواد مخدر، سنتی، صنعتی، جرم زدایی، قانون مندی، دفع افسد به فاسد.*

شیوه استناددهی: معظمی گودرزی، ایرج، مطهری خواه، ذبیح، و شعاعی، زهره. (۱۴۰۵). آثار آزادسازی مواد مخدر کم خطر از نظر فقهی و امام خمینی (ره). *معرفت و بصیرت اسلامی*، ۴(۳)، ۱-۱۱.

© ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۲ مهر ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۴ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۲ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ چاپ اولیه: ۱ اسفند ۱۴۰۴

تاریخ چاپ نهایی: ۱ مهر ۱۴۰۵

۱- کنوانسیون واحد مواد مخدر، ۱۹۶۱ و پروتکل اصلاحی آن در سال، ۱۹۷۲

۲- کنوانسیون مربوط به مواد روان گردان، ۱۹۷۱

۳- کنوانسیون مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان مصوب، ۱۹۸۸.

همچنین، به غیر از آن، دولت‌ها در جای جای دنیا معاهدات دو جانبه و چند جانبه‌ای را در راستای مبارزه با قاچاق مواد مخدر مورد انعقاد قرار داده اند.

مضاف بر اینکه، کشورمان ایران با تکیه بر آموزه‌های اسلامی، از ابتدای تأسیس تا الان مبارزه با قاچاق مواد مخدر شروع نموده و در راستای این مبارزه بیش از هزاران نفر شهید و جانباز تقدیم مبارزه با این پدیده خانمان سوز نموده است (ارکان برنامه جامع ملی، ربع قرن مبارزه با مواد مخدر، ص ۶۱)

لذا، با توجه به اینکه معضل اعتیاد و قاچاق مواد مخدر یکی از چالش‌های مهم در هر جامعه می‌باشد و یافتن راهی مناسب برای کاهش آن از مهمترین سیاست‌های دولتها تلقی می‌گردد لازم است در راه مبارزه با مواد مخدر اقدامات اجتماعی، حقوقی و فرهنگی متعددی به مرحله انجام یابد. ولیکن، این معضل همچنان چالش بزرگی برای مسئولین ذیصلاح کشورمان نیز می‌باشد که باید راهکارهای اساسی (اجتماعی، حقوقی، فرهنگی و...) ایجاد شود تا با ارائه راهکارها و پیشنهادات اساسی بتوان از توسعه قاچاق مواد مخدر و روانگردان‌ها جلوگیری بعمل آورد. و بی گمان یکی از موضوعات مهم در این راستا می‌تواند بهره گیری از راهکارها و آموزه‌های اسلامی و فقهی تلقی شود که در این تحقیق سعی شده مطابق آموزه‌های اسلامی به مسئله آثارآزادسازی مواد مخدر کم خطر از نظر فقهی و امام خمینی (ره) مرتبط با قاچاق مواد مخدر پرداخته شود تا بتوان با ارائه راهکارها و پیشنهادهای مطلوب گامی موثر در مرتفع ساختن مشکلات و چالش‌های این مقوله، برداشت.

بعضی از موضوعات با توجه به آنکه به کرات مورد بحث و پژوهش قرار گرفته اند همواره نو و جدید بوده و راه پژوهش‌های جدید درباره آن‌ها باز است، بحث مواد مخدر علی‌الخصوص آثار آزاد سازی آن از جمله این موضوعات تلقی می‌شود.

قبول این واقعیت که در عصر حاضر پدیده مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن، به ویژه آثار آزاد سازی آن از موضوعاتی است که زندگی انسانها را در معرض آسیب و تهدید جدی قرار داده و نظام‌های مختلف جامعه انسانی را مورد چالش قرار داده و بی‌گمان بر کسی پوشیده نیست مطابق گزارش کمیسیون اجتماعی بهداشت جهانی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۹ م، چند مسئله مهم که جامعه بشری را به طور جدی تهدید می‌نمایند عبارتند از:

الف- تولید و انبار سلاح‌های اتمی . ب- آلودگی محیط زیست . ج- فقر و فاصله طبقاتی در جوامع . د- مواد مخدر (تولید، انتقال، توزیع و مصرف) (Zeraat, 2017).

شایان ذکر است که، نگرانی‌ها و چالش‌های جامعه بین‌المللی از توسعه شبکه‌های قاچاق مواد مخدر و روان گردان که در مناطق مختلف داخل و خارج از مرزها نظم و انضباط عمومی بین‌المللی را به معضل اساسی دچار نموده است. تلاش و همکاری بین کشورها را واجب کرده است زیرا بدون وجود این کوشش‌های دولتها و کنوانسیون‌های متعدد مبارزه با قاچاق مواد مخدر تلاشی بیهوده خواهد بود زیرا، در عصر کنونی راههای مختلف و مدرن برای قاچاق مواد مخدر آنهم بیشتر از نوع صنعتی گسترش یافته و معضلات و مشکلات زیادی برای مسئولین ذیصلاح ایجاد نموده است. بطوریکه، در عصر کنونی از بین کنوانسیون‌های بین‌المللی، ۳ کنوانسیون از درجه اعتبار قانونی برخوردار بوده و مبنایی برای ایجاد روابط حقوقی میان دولت‌ها به وجود می‌آورد مشروح بر اینکه، این کنوانسیون‌ها تحت نظر سازمان ملل متحد مورد تصویب قرار گرفته و بسیاری از دولتها و کشورها به عضویت این کنوانسیون‌ها قرار گرفته اند که عبارت هستند از:

چارچوب مفهومی و نظری

در این بخش ابتدا به تبیین مفاهیم و مبانی نظری مواد مخدر و روان گردان پرداخته می‌شود تا در گام اول شناخت کافی مفاهیم و مبانی نظری موضوع اکتساب شود.

۱-۲- تعریف ماده مخدر

تعریف مواد مخدر و روان گردان در فرهنگ علوم پزشکی، دارویی و علوم انسانی و حقوق امکان دارد تعاریف متعددی داشته باشد. زیرا، در این مقوله مهم تنها نام این واژه نیست بلکه، آثار حقوقی و اجتماعی و مانند آنها دارای اهمیت می‌باشد که در ذیل مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

تعریف لغوی

در رابطه با ریشه‌یابی واژه مخدر در فرهنگ لغات چیزی که مورد مشاهده دقیق قرار می‌گیرد، مقوله‌های سست‌کنندگی و بی‌حسی و بی‌حالی است. از دیدگاه دهخدا « مواد مخدر به دارویی گفته می‌شود که موجب بی‌حسی و رخوت و سستی شود. و مصرف غالب آن‌ها، شب اعتیاد و دوام استعمال مخدرها به بروز نوعی جنون و اختلالات عصبی منجر می‌گردد (Dehkhoda, 2018)

لیکن، آن چیزی که در عامه از کلمات مخدر و مواد مخدر استنباط می‌شود تمام داروهایی است که به نحوی منجر به اعتیاد افراد گردد. مشروح بر اینکه، تمام داروهایی که مصرف آن‌ها، موجب وابستگی و اعتیاد شود. بطوریکه سستی زاه، شور انگیز، وهم آور یا مسکن و خواب آور باشند،

همچنین، در متون انگلیسی، ماده مخدر لفظ « دراگ^۱ » عنوان شده که مشمول تمام مواردی است که به عنوان دارو مورد استفاده قرار می‌گیرند مشروح بر اینکه قانونی و مجاز و یا غیرقانونی و غیرمجاز تلقی گردند (Atashin, 2018).

تعریف حقوقی

در رابطه با مفهوم حقوقی مواد مخدر می‌توان چنین عنوان نمود که، مقنن، تا قبل از سال ۱۳۳۸ در قوانین متعددی و متفرقه‌ای که در مورد

مواد مخدر مورد تصویب واقع شده اند. انواع مواد را مورد بررسی قرار نداده بود. تا این که در تاریخ ۱۳۳۸/۵/۲ با « اعلان انواع مواد مخدر » از طریق هیأت وزیران، انواع مواد مخدر را به دو گروه مواد افیونی و حشیش و مانند آن و بقیه ادویه مخدره گروه بندی نموده بود بطوریکه میان مواد مخدر صنعتی و طبیعی تفاوتی ندانسته بود. ولیکن، از آن تاریخ به بعد و در قوانین تصویب شده ثانوی، متن این تصویب نامه از حیث تشخیص مواد مخدر ممنوعه ملاک عمل بوده است. بطوریکه، در لایحه قانونی تشدید مجازات مرتکبین جرایم مواد مخدر مصوب ۱۳۵۹، حشیش و دیگر ترکیبات آن‌ها را از قبیل بنگ و بنگاب و چرس و مشابه آن‌ها، از نظر قانون مزبور در ردیف مواد افیونی قرار دارد.

همچنین، در رابطه با مواد روان گردان همان گونه که مطرح گردید، که در سال ۱۹۷۱ کنوانسیون در این رابطه تأسیس و تشکیل گردید و در حقوق ایران، نیز قانون مجزا بعنوان « مواد روان گردان » در سال ۱۳۵۴ مورد تصویب واقع گردید که همچنان دارای اعتبار و درجه قانونی بوده و عبارتی به قوت حقوقی و قانونی خود باقی مانده است (Jafari Langroudi, 2016).

تعریف ماده مخدر کم خطر

مواد مخدر از نوع دوم به مواد مخدر کم خطر و پر خطر تقسیم بندی می‌شود که اصولاً مواد مخدر صنعتی همچون شیشه، اکس و مانند آنها بسیار پر خطر و کواد مخدر سنتی همچون تریاک و متادون و مانند آنها کم خطر تلقی می‌گردند که در ذیل مفصلاً تشریح می‌شود (Jafari Langroudi, 2016).

انواع مواد مخدر

مواد مخدر را می‌توان از جنبه‌های متعددی تقسیم بندی کرد. بطور مثال، می‌توان آن‌ها را به گروه طبیعی، نیمه مصنوعی و مصنوعی تقسیم کرد البته جامع ترین تقسیم بندی که در عصر حاضر از اعتبار

¹- drag

والایی برخوردار می‌باشد و بصورت کامل تمام انواع مخدرها را در بر می‌گیرد به شرح دلیل می‌باشد:

الف- سستی زها (مخدرها)

ب- توهم زها

ج- توان افزاها (محرک‌ها)،

چنانچه ذکر شد، موارد فوق می‌تواند کامل‌ترین نوع طبقه‌بندی تلقی گردد مشروح بر اینکه، اثرات مخدرها، بر انسانها، مبنی بر عوارض جسمی، علائم فرد مصرف‌کننده و غیره دارای اهمیت می‌باشد که در ادامه بحث مفصلاً تشریح می‌گردد:

مخدرها (سستی زها)

این نوع مخدر به موادی اطلاق می‌گردد که بعد از مصرف آن فعالیت‌های سیستم عصبی فرد مصرف‌کننده به شدت کاهش یافته و اصولاً، نوعی حالت شادی کاذب در او ایجاد می‌گردد که بسیار جنبه اعتیاد آوری بالایی داشته و از منظر تاریخی نیز نسبت به سایر موادمها از قدمت تاریخی برخوردار می‌باشد..

البته خود این مواد به دو گروه مجزا تقسیم بندی می‌گردد:

الف مواد طبیعی که شامل استحصالات گیاه خشخاش، تریاک، شیره تریاک، مرفین می‌باشد.

ب- مواد مصنوعی که شامل هروئین، متادون، برمتادون، پاپاورین، پتیدین، انواع و اقسام قرص‌های مسکن و آرام بخش می‌باشد (Rasouli, 2018).

مواد توهم زها

مواد توهم زها به موادی اطلاق می‌گردد که «اسید لسیژیک» در آن استفاده شده و مصرف این مواد باعث انبساط خاطر شده و در حالت‌های عاطفی، رفتاری، روانی افراد تغییرهای چشم گیر ایجاد نموده و فرد را به سوی توهمات شنیداری، دیداری و دیدن تصاویر مبهم و غیر قابل تشخیص مانند رویا و کابوس سوق می‌دهد.

البته این نوع مواد هم خود به دو نوع طبیعی و مصنوعی تقسیم می‌گردد:

الف- مواد طبیعی که شامل استحصالات گیاه شاهدانه، حشیش، بنگ، ماری جوانا، گراس، چرس، مسکالین، جوسیه آفتاب زده، برخی از قارچ‌های حاوی مواد توهم زها، دانه‌های نوعی نیلوفر وحشی و غیره می‌گردد

ب- مواد مصنوعی که شامل ال، اس، دی، (L,S,D)، دی‌متیل‌تریپتامین (D,M,T)، دی‌انیل‌تریپتامین (D,E,T) و... می‌شود (Rasouli, 2018).

مواد توان افزا (محرک‌ها)

خلاصه نوع سوم مواد بعنوان هیجان و انرژی شناخته شده اند. بطوریکه از این مواد برای افزایش هوشیاری، ایجاد تحمل زیاد برای بیدار ماندن به مدت طولانی و مانند آنها، استفاده می‌شود. بطوریکه این نوع مواد هم از اعتیاد آور بالایی برخوردار می‌باشند و به مرور زمان موجب عوارض جسمانی و روانی و روحی می‌گردد.

امشروح بر اینکه در تقسیم بندی ثانوی این مواد نیز می‌توان الف- مواد طبیعی، مانند برگ کوکا، کوکائین، کراک، برگ و ساقه برخی درختان مثل خان و کراتم و غیره. و همچنین، مواد مصنوعی، مانند آمفتامین، متیل آمفتامین، ترکیبات آمفتامین‌ها و... را تبیین نمود (Asadi, 2014).

سابقه تاریخی استعمال مواد مخدر

از منظر تاریخی مصرف مواد مخدر بصورت خلاصه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

الف- سومریان از قدیمی ترین، اقوامی بحساب می‌آمدند که در حدود ۷۰۰۰ قبل از میلاد مسیح به مصرف تریاک می‌پرداختند بطوریکه، نام آن را گیاه شادی بخش می‌ی و بغیر از سومریان، یونانیها، آشوریها، رومی‌ها و مصری‌ها نیز به مصرف تریاک می‌پرداختند (Asadi, 2014).

ب- هومر شاعر حماسه سرای یونانی که ۶۰۰ سال قبل از میلاد مسیح زندگی می‌گرده در آثار خود گیاه خشخاش جزو گل‌های زینتی تلقی نموده است (Rasouli, 2018).

پاسخ به سؤالات تحقیق و در نهایت رسیدن به فرضیه‌های موجود مطالب و رئوس مرتبط با هم دسته‌بندی شده و نظریات حقوقی به چالش کشیده شده‌اند.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

با نگاهی به آمار نگران‌کننده گسترش اعتیاد در جامعه، علی‌الخصوص گسترش اعتیاد در بین جوانان، چنین استنباط می‌شود که مقوله اعتیاد همپای و حتی بالاتر از مقوله طلاق به یک معضل بزرگ اجتماعی تبدیل شده که در هیچ دوره تاریخی به این اندازه ترویج نیافته بود بطوریکه اکنون اعتیاد، تورم، طلاق، فساد و... زندگی برای هموطنانمان را به مخاطره اساسی و ناامیدی سوق داده است.

اعتیاد به مواد مخدر معضل اساسی

چنانچه در مباحث پیشین نیز عنوان گردید، یکی از مسائل و معضلاتی که بشریت را به چالش بزرگ و مهمی دچار نموده است مقوله اعتیاد به مواد مخدر بوده و مضاف بر اینکه، هیچ جامعه‌ای نمانده که از این چالش اساسی و مهم در امان بوده باشد. بطوریکه روز به روز هم این معضل با ترویج مواد مخدر صنعتی از گذشته نیز بدتر و بدتر شده است زیرا، مصرف مواد مخدر سنتی از نوع طبیعی مثل تریاک، شیره تریاک و مرفین و مانند آنها موجب سستی و بی حالی می‌گردد ولیکن، مواد مخدر صنعتی همچون ال، اس، دی موجب توهم زایی شده و مهمتر از آنها، کوکائین هم باعث تحرکهای کاذب می‌گردد که اگر به طول تاریخ انقلاب اسلامی نگاه شود چنین استنباط می‌شود که تکنون منجر به حوادث و جنایات زیادی نیز شده است (Saki, 2021).

شایان ذکر است، گسترش روز افزون اعتیاد به مواد مخدر خطرناک بویژه در میان جوانان و قشر تحصیلکرده از یک طرف و به دنبال آن آسیب‌های اجتماعی همچون ضرب و جرح، قتل، تجاوز، طلاق و از هم پاشیدگی نهاد خانواده از طرفی دیگر، انجام این نوع تحقیق را ضروری و مهم تلقی می‌نماید.

لذا، با توجه به اینکه اکنون جوانان و تحصیلکرده‌ها بیشتر از سالهای قبل از انقلاب اسلامی، بطرف مصرف مواد مخدر صنعتی رو آورده

ج- در الواح سومریان (حدود ۵۰۰۰ سال قبل از میلاد) شیره تریاک را جیل (Gile) می‌نامیدند که بعنوان لذت و خوش گذرانی معنا می‌شد و معادل لاتین آن (Joy) می‌باشد که همین معنا را دارد (Saki, 2021).

د- همچنین، در سال ۱۷۹۹ م، به فرمان امپراتور «کیانیک» واردات تریاک، صدور و همچنین کشت خشخاش در چین ممنوع گردید و کمپانی هند شرقی سردمداری قاچاق تریاک، به چین را بر عهده گرفت که سرانجام این قاچاق منجر به جنگ‌های تریاک (۴۲-۱۸۳۹ م و ۶۰-۱۸۵۶ م) بین انگلستان و چین گردید بطوریکه، صدور فرمان فوق بعنوان نخستین قانون قاچاق مواد مخدر در چین تلقی می‌گردد (Saki, 2021).

ر- در رابطه با سابقه مواد مخدر در ایران باستان هم می‌توان چنین عنوان نمود که، در کتاب اوستا گیاه کانابیز (شاهدانه) یک ماده بی حس‌کننده تلقی می‌شد ولیکن، در تاریخ ایران سابقه دقیق استعمال و ترویج مواد مخدر عنوان و تبیین نشده بطوریکه، برخی از مورخین، این سابقه را به حمله اعراب به ایران بعنوان ترویج افیون در ایران عنوان نموده و عده‌ای نیز ترویج تریاک را به دوره چنگیز و برخی نیز افیون را سوغات نادرشاه افشار عنوان نموده اند (Rahmdel, 2019).

لذا، در ایران مصرف تریاک به دوره صفویه بر می‌گردد بطوریکه، در سفرنامه شاردن مصرف این مواد در دوره مذکور بعنوان یک تمایل عمومی تلقی می‌گردد و اکنون در قرن اخیر و پس از انقلاب اسلامی مواد مخدر علی‌الخصوص از نوع صنعتی و روانگردانها وسیله تجارت خیلی‌ها و یا وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف شخصی (مالی، مقامی و...) به یک چالش و معضل بزرگ اجتماعی تبدیل شده است (Baseri, 2017).

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق بصورت تحلیلی- توصیفی می‌باشد و مراحل پژوهش اولیه فیش‌برداری و مرور و بازنویسی فیش‌ها و نتیجه‌گیری می‌باشد. در استفاده از کتب و مقالات علی‌الخصوص مقالات خارجی سعی شده است که مطالب مرتبط با موضوع مقاله برداشت شوند. لذا، برای

موجب کاهش گرایش به مواد مخدر پرخطر و آسیب‌های ناشی از آن گردیده است.

مضاف بر اینکه، قاعده دفع افسد به فاسد به عنوان یک قاعده فقهی و عقلی به ضمیمه تجارب جهانی می‌تواند دلیل محکمی برای این مقوله تلقی گردد.

مبانی فقهی آزاد سازی مواد مخدر کم خطر

با نگاهی به مبانی فقهی مطرح شده در کتب فقهی معتبر، این مقوله مهم جلوه می‌نماید که ۳ دلیل مهم فقهی در آزاد سازی مواد مخدر کم خطر مورد استناد می‌باشند که در ذیل به آنها مفصلاً پرداخته می‌شود.

قاعده دفع افسد به فاسد

اولین قاعده در این راستا، قاعده دفع افسد به فاسد می‌باشد که در توضیح این مطلب می‌توان چنین تشریح نمود که، قاعده دفع افسد به فاسد از آنجمله قواعد پرکاربردی بحساب می‌آید که در تمام مباحث و بابهای فقه قابل بحث می‌باشد مشروح بر اینکه وقتی افراد در آموزه‌های اسلامی مردد در انجام کاری می‌گردند و عبارتی بهتر در انتخاب دو تا عملی می‌مانند. با بهره‌گیری از قاعده دفع افسد به فاسد سعی می‌نمایند که بین بد و بدتر حداقل گزینه بد را انتخاب نمایند و در این رابطه (مواد مخدر سنتی و صنعتی) هر دو بد و خانمانسوز هستند ولیکن حداقل مواد مخدر کم خطر آثار منفی کمی به دنبال دارد. بنابراین، نمونه‌های ذیل از تحت این قاعده خارج است:

الف. در مواقعی که دو مفسده شدید و ضعیف بر دو نفر واقع شده باشد.

ب. در مواقعی که دو مفسده بر یک نفر واقع شود، اما فسادشان مساوی واقع شده باشد.

ج. در مواقعی که بتوان از انجام دادن دو مفسده خلاصی واقع شده باشد.

د. در مواقعی که فرد و انجام دهنده نسبت به انجام مفسده‌ای مضطر و مجبور به انجام دادن آن گردد. بی‌گمان، در این رابطه بر وی متعین می‌گردد، اگرچه آن افسد بوده باشد.

اند بنابر استناد فقهی لازم است نسبت به آزاد سازی مواد مخدر کم خطر اقدامات ویژه بعمل آید تا با جایگزینی مواد مخدر کم خطر بتوان از حوادث، جنایات و خطرات مواد مخدر پرخطر جلوگیری بعمل آورد.

بنابر این تحقیق در این زمینه برای جامعه ایران بسیار راهگشا بوده، در صورت اثبات فرضیات تحقیق، نتایج می‌تواند در مجلس شورای اسلامی و یا سایر مراجع قانونگذاری مورد استفاده قرار گرفته و با جرم زدایی از مواد مخدر کم خطر از بسیاری از آسیب‌ها و جرائم مرتبط با این پدیده خانمان سوز پیشگیری بعمل می‌آید، صرف نظر از کاهش گرایش به مواد مخدر صنعتی و روانگردان، در بسیاری از هزینه‌های اقتصادی و نیروی انسانی مبارزه با مواد مخدر کم خطر صرفه جویی خواهد شد. همچنین میزان قابل توجهی از جمعیت کیفری که در حال حاضر درصد زیادی از محکومین به حبس را مجرمین حوزه مواد مخدر کم خطر تشکیل می‌دهند، کاهش می‌یابد و بغیر از کاهش گرایش به سمت مواد مخدر صنعتی که جایگزین مواد مخدر کم خطر شده‌اند، مراجع مسئول مبارزه با جرائم مواد مخدر، نیرو و هزینه‌های خود را صرف مبارزه جامع‌تر و کامل‌تر علیه مواد صنعتی پر خطر خواهند کرد.

مقایسه آثار مواد مخدر سنتی و صنعتی

چنانچه در مبحث پیشین مطرح شد مصرف مواد مخدر آثار زیانبار و خسارات جانی و مالی زیادی بهمراه دارد ولیکن، آثار مواد مخدر سنتی نسبت به مواد مخدر صنعتی کم خطر می‌باشد کما آنکه، هر دو خانمانسوز و اثرات منفی به دنبال دارند. اما چون تحلیل این بخش مبنی بر ادله آزادسازی مواد مخدر کم خطر می‌باشد لازم است در این راستا چنین عنوان گردد که، به نظر می‌رسد، قاعده دفع افسد به فاسد، جواز تداوی با حرام، قاعده نفی عسر و حرج و اجرای قانون اهم به عنوان مبانی فقهی و حقوقی جرم زدایی از مواد مخدر کم خطر مورد استناد قرار گیرند.

همچنین، در شرح بیشتر موضوع چنین قلمداد می‌گردد که، جرم زدایی از مواد مخدر کم خطر در خیلی از کشورهای توسعه یافته

لذا، به نظر فقهای اهل سنت با مباحثی همچون «یختار أهون الشرین»، «إذا تعارض مفسدتان روعی أعظمهما ضرراً بارتکاب اخفهما»، «تحتمل أخف المفسدین لدفع أعظمهما»، «یدفع أعظم الضررین بارتکاب اخفهما»، «الضرر الاشد، یزال بارتکاب الاخف»، «تحتمل الضرر الخاص لدفع الضرر العام» نیز عنوان گردیده شده باشد (Mohaghegh Mir, 2017).

قاعده لاضرر

یکی از مهمترین مسأله و قاعده فقهی که در این راستا بسیار مهم می باشد قاعده ی «لا ضرر» بوده و در حقوق ایران نیز استناد محکمی پیدا نموده است. در اکثر نظام های حقوقی قرن اخیر این موضوع تحت عنوان «عدم جواز سوء استفاده از حق» مورد طرح واقع شده است و می توان گفت که سرچشمه از عقل داشته و بعبارتی بهتر استقامت و استواری آن با استناد به بنای عقلا می باشد. بطوریکه، دین اسلام این مقوله و مبحث را حدود هزار و چهارصد سال پیش، تحت عنوان «لا ضرر ولا ضرار فی الاسلام» قلمداد نموده است (Mohaghegh Mir, 2017).

قاعده تراحم

بنابراین، مقوله و مبانی سومی که در راستای آزاد سازی مواد مخدر کم خطر جای تحلیل اساسی دارد قاعده تراحم می باشد چرا که انسان وقتی در انجام دو تکلیف شرعی به تراحم دچار می گردد؛ مشروح بر اینکه، مکلف مردد نسبت به بجای آوردن دو تکلیف می گردد. اینکه در انتخاب دو عمل بد و بدتر تراحمی ایجاد می گردد و بالاخره مجبور به انتخاب گزینه بد می گردد تا با عدم انتخاب عمل بدتر حداقل اثرات زیانبار کمتر و بعبارتی کم خطرتری وارد شود. بنابراین، بنابر مسائل اخلاقی نیز "اهم و مهم" و یا "دفع افسد به فاسد" مورد طرح و بحث واقع می گردد مضاف بر اینکه، با توجه به این که دروغ گفتن از بزرگ ترین گناهان به شمار می آید، ولیکن، در مواقعی برای دفع شر ظالمان و در مواقعی که جان و ناموس انسان به خطر می افتد و برای نجات از خطر انسانها مجبور به گفتن دروغ می شوند و خیلی از موارد دیگر که می توان در این رابطه مطرح نمود

که مهمترین آن نیز انتخاب آزادسازی مواد مخدر کم خطر برای فرار از آثار مواد مخدر پرخطر و صنعتی و توهم زها. لذا، با این استناد می توان برای آزاد سازی مواد مخدر کم خطر استناد نمود (Mohaghegh Mir, 2017).

آزاد سازی مواد مخدر کم خطر از نظر امام خمینی (ره)

با نگاهی به دیدگاه فقهی فقها و در چارچوب نظر امام خمینی (ره) این نکته استنباط می گردد که، برخی از مواد مخدر منشا گیاهی داشته و دارای منفعت دارویی می باشد بطوریکه، استفاده از آنها منحصر در حد ضرورت درمانی و با تشخیص پزشک امین جایز تلقی گردیده است. کشت، توزیع و مصرف غیرپزشکی این موارد و هر نوع قاچاق یا عرضه خارج از چهارچوب ضروری به سبب غلبه مفسد و اختلال در سلامت عقل و جامعه ممنوع و مرتکبین آن حسب مورد به مجازات های تعزیری خواهند شد. و این جواز مطلقاً به معنای عادی سازی نمی باشد!

حال با توجه به آموزه های فقهی امام خمینی (ره) و قواعد مسلم فقهی از جمله قاعده اضطرار (الضرورات، تبيح المحضورات و حفظ نفس و عقل)، استعمال مواد مخدر دارای منشأ گیاهی به دلیل اثر غالب مفسده آمیز بر عقل جسم و جامعه فی الجمله ممنوع است. با این حال در اضطرار درمانی واقعی که بدون آنها حفظ سلامت یا حیات بیمار ممکن نباشد

لذا، استفاده از این مواد به شرطی جایز است که: ۱- به تشخیص پزشک متخصص و امین باشد. ۲- در مقادیر محدود و متناسب با ضرورت باشد. ۳- تحت نظارت دقیق حکومت اسلامی و چارچوب های کنترل شده، انجام شود. بطوریکه، این تقسیم بندی مستند به قواعد فقهی اضطراری، دفع مفسد، حفظ مصالح عموم و هیچگاه به معنای آزادی عموم یا لطمه بر ادغام اجتماعی تلقی نمیشود. و این موضع در سخنرانی های امام دربارۀ ضرورت مبارزه با مواد مخدر و مقابله با خرید و فروش و ترویج آن منعکس شده است. از جمله، در سخنرانی امام در جمع کارکنان و اعضای موسسات مبارزه با اعتیاد که به ضرورت قاطع با پدیده تأکید دارد. در عین

بیشتر خسارات مالی بوده و بر همین اساس است که اگر آزاد سازی مواد مخدر کم خطر به مرحله انجام و عمل برسد می‌توان از بروز حوادث جانی و قتل‌های ناشی از مصرف آنها جلوگیری بعمل آورد. همچنین، از دیدگاه امام خمینی (ره) نیز چنین استنتاج گردید، اگر عدم استفاده از مواد مخدر منجر به مخاطره جدی برای جان یا سلامت بیمار شود، و در حد ضرورت و مقدار محدود، مجاز است. لذا، در صورت اثبات فرضیات تحقیق، نتایج می‌تواند در مجلس شورای اسلامی و یا سایر مراجع قانونگذاری مورد استفاده قرار گرفته و با جرم زدایی از مواد مخدر کم خطر از بسیاری از آسیب‌ها و جرائم مرتبط با این پدیده خانمان سوز پیشگیری بعمل می‌آید، صرف نظر از کاهش گرایش به مواد مخدر صنعتی و روانگردان، در بسیاری از هزینه‌های اقتصادی و نیروی انسانی مبارزه با مواد مخدر کم خطر صرفه جویی خواهد شد. همچنین میزان قابل توجهی از جمعیت کیفری که در حال حاضر درصد زیادی از محکومین به حبس را مجرمین حوزه مواد مخدر کم خطر تشکیل می‌دهند، کاهش می‌یابد و بغیر از کاهش گرایش به سمت مواد مخدر صنعتی که جایگزین مواد مخدر کم خطر شده اند، مراجع مسئول مبارزه با جرائم مواد مخدر، نیرو و هزینه‌های خود را صرف مبارزه جامع تر و کامل تر علیه مواد صنعتی پر خطر خواهند کرد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

The phenomenon of narcotic substances and the policies governing their criminalization or decriminalization constitute one of the most persistent and controversial challenges facing contemporary societies, particularly in contexts where legal regulation intersects with moral, religious, and jurisprudential frameworks. Drug-related issues have not only generated profound public health and social consequences but have also

حال، بر اساس قاعده اضطراری که در فقه اسلامی مبنایی برای محضورات در صورت ضرورت واقعی و قطعی محسوب میشود مشروح بر اینکه، اگر عدم استفاده از مواد مخدر منجر به مخاطره جدی برای جان یا سلامت بیمار شود، و در حد ضرورت و مقدار محدود، مجاز است و چنانچه ذکر شد، چنین استدلالی در فقه پزشکی اسلام پذیرفته شده و در متون فقهی و پاسخ‌های فقه‌ها به شرایط اضطراری درمانی اشاره دارد (Khomeini, 2008).

لذا بر این اساس مصرف درمانی از این مواد اگر صرفاً با تجویز پزشک متخصص و امین انجام شود و تحت نظارت حکومتی کنترل شده انجام گردد، می‌تواند مجاز تلقی شود تا هم ضرورت درمانی تامین شود و هم جلوگیری از سواستفاده و آسیب‌های اجتماعی صورت گیرد.

نتیجه‌گیری

با مطالعه و تجزیه و تحلیل این مقاله چنین استنتاج نمود که، اولاً، در راستای این نکته که مواد مخدر چه از نوع سنتی و چه از نوع صنعتی آثار و خسارات زیانباری را به دنبال دارد بر کسی پوشیده نیست. ولیکن، خدافل مواد مخدر سنتی و کم خطر کمتر به حوادث جانی و قتل و... منجر می‌گردد. ثانیاً، چنانچه در متن مقاله مفصلاً تشریح گردیده شد، جایگزین مواد مخدر کم خطر بخاطر این است که افراد و علی‌الخصوص جوانان با مصرف مواد مخدر صنعتی، توهم زها و مانند آنها به حوادث خطرناکی دست نزنند چراکه، تجربه نشان داده است مصرف مواد مخدر صنعتی اصولاً منجر به حوادث جانی و قتل و... شده است و لیکن، معمولاً آثار مصرف مواد مخدر سنتی

imposed heavy legal, economic, and security burdens on states. International reports have repeatedly identified narcotic substances as one of the most serious global threats alongside nuclear weapons proliferation, environmental degradation, and structural poverty, emphasizing the multidimensional risks associated with production, trafficking, and consumption (Zeraat, 2017). Despite decades of punitive strategies and the adoption of major international conventions—most

notably the 1961 Single Convention on Narcotic Drugs, the 1971 Convention on Psychotropic Substances, and the 1988 Convention against Illicit Traffic—drug-related harms have continued to expand, particularly with the proliferation of high-risk industrial and synthetic substances. In Iran, this challenge has been especially acute due to geopolitical conditions, transit routes, and domestic demand, prompting sustained legal and security responses rooted in Islamic teachings and national legislation. Nevertheless, the persistence of addiction, the growth of drug-related crimes, and the increasing burden on the penal system have led scholars and policymakers to reconsider purely punitive approaches and to explore alternative frameworks grounded in harm reduction, jurisprudential reasoning, and comparative global experience. Within this context, the present study examines the effects of decriminalizing low-risk narcotic substances from an Islamic jurisprudential perspective, with particular attention to the views of Imam Khomeini, situating the discussion within broader legal, social, and ethical debates on drug policy.

From a conceptual and legal standpoint, a precise understanding of narcotic substances and their classifications is essential for evaluating the legitimacy and implications of decriminalization. Linguistically, narcotics are associated with sedation, numbness, and diminished sensory or cognitive function, a meaning reflected in classical lexicons that emphasize lethargy, dependency, and long-term psychological disturbance (Dehkhoda, 2018). In legal and medical discourses, however, the concept extends beyond etymology to encompass substances capable of producing dependency and altering physical or mental states, whether natural, semi-synthetic, or synthetic. Iranian law historically treated narcotic substances in a relatively undifferentiated manner, but subsequent legislation and regulatory instruments gradually distinguished between various categories, including opiates, cannabis derivatives, and psychotropic substances, particularly following the incorporation of international

conventions into domestic law (Jafari Langroudi, 2016). Contemporary classifications typically distinguish between low-risk traditional substances—such as opium-based products used historically and sometimes therapeutically—and high-risk industrial or synthetic drugs characterized by intense psychoactive effects, hallucinations, and severe social harms (Rasouli, 2018). This distinction is not merely technical; it bears directly on the proportionality of criminal sanctions, the rationale for public policy interventions, and the feasibility of harm-reduction strategies. Recognizing these differences provides the analytical foundation for considering whether decriminalization of low-risk substances can serve as a pragmatic and jurisprudentially defensible response to the escalating dangers posed by high-risk narcotics.

The historical trajectory of narcotic use further illuminates the rationale for differentiated legal treatment. Archaeological and textual evidence indicates that the use of opium and other narcotic plants dates back several millennia, with Sumerians, Egyptians, Greeks, and Romans employing such substances for ritual, medicinal, or recreational purposes (Asadi, 2014). Classical literature, including Homeric texts, refers to poppy plants as familiar cultural elements, while ancient Mesopotamian tablets describe opium as a source of pleasure and relief (Rasouli, 2018). In later periods, large-scale trade and state interventions transformed narcotics into instruments of political and economic conflict, most notably during the Opium Wars between Britain and China in the nineteenth century (Saki, 2021). In Iran, although references to intoxicating plants appear in early religious and historical sources, the widespread social use of opium became prominent during the Safavid era and expanded significantly in subsequent centuries, particularly under conditions of foreign trade and political instability (Rahmdel, 2019). In the contemporary period, however, the emergence of synthetic drugs has dramatically altered patterns of addiction, producing higher rates of violence, psychological breakdown, and social

disintegration than traditional substances (Baseri, 2017). This historical comparison underscores a critical empirical observation: while all narcotics are harmful, the intensity and immediacy of harm associated with high-risk industrial drugs far exceed those linked to traditional low-risk substances, thereby strengthening arguments for differentiated legal responses.

Against this backdrop, the jurisprudential foundations for decriminalizing low-risk narcotic substances occupy a central place in Islamic legal reasoning. One of the most significant principles invoked in this regard is the rule of “preventing a greater harm by committing a lesser harm” (daf’ al-afsad bi-al-fasid), a rational and widely applied jurisprudential maxim that guides decision-making when all available options involve some degree of harm (Mohaghegh Mir, 2017). According to this rule, when individuals or authorities face a choice between two harmful outcomes, they are obligated to select the option that minimizes overall damage. Applied to drug policy, this principle suggests that tolerating or decriminalizing low-risk substances may be justified if it effectively reduces reliance on far more destructive high-risk drugs. Complementary to this maxim is the principle of “no harm” (la darar), which prohibits legal rules or practices that impose excessive or unjustified harm on individuals or society, a concept that has influenced both Islamic jurisprudence and modern legal doctrines concerning abuse of rights (Mohaghegh Mir, 2017). Additionally, the rule of necessity and the jurisprudence of treatment with prohibited substances recognize that, under conditions of genuine necessity, otherwise forbidden acts may become permissible to preserve life, health, or essential interests. Together, these principles form a coherent jurisprudential framework capable of supporting the selective decriminalization of low-risk narcotics as a means of reducing greater social and moral harms.

The views of Imam Khomeini provide a particularly authoritative reference point for evaluating this issue within Shi’i jurisprudence. Imam Khomeini consistently emphasized the

prohibition of narcotic substances due to their destructive effects on العقل (reason), النفس (life), and social order, and he strongly condemned trafficking and non-medical use as sources of فساد (corruption). At the same time, his jurisprudential writings and legal opinions recognize the principle of necessity and the permissibility of using otherwise prohibited substances for legitimate medical treatment when no lawful alternative exists (Khomeini, 2008). According to this perspective, substances of plant origin that possess therapeutic value may be used under strict conditions, including diagnosis by a trustworthy medical specialist, limitation to the minimum necessary dosage, and effective oversight by Islamic governance structures. This conditional permissibility does not amount to moral normalization or unrestricted legalization; rather, it reflects a nuanced application of jurisprudential principles aimed at safeguarding public welfare while preventing abuse. When extended to the policy level, this reasoning supports the argument that carefully regulated decriminalization of low-risk narcotic substances—particularly for medical or harm-reduction purposes—can be compatible with Islamic law if it demonstrably prevents greater societal harms associated with high-risk drugs.

In conclusion, the analysis demonstrates that while all narcotic substances pose serious risks to individuals and society, the harms associated with low-risk traditional substances are qualitatively and quantitatively different from those generated by high-risk industrial drugs, particularly in terms of violence, psychological collapse, and fatal outcomes. The selective decriminalization of low-risk narcotics, when grounded in robust jurisprudential principles, historical experience, and empirical evidence, emerges as a defensible strategy for mitigating greater harms rather than endorsing drug use. By reducing the appeal and availability of high-risk substances, such an approach has the potential to lower rates of severe crime, ease the burden on the criminal justice system, and redirect state resources toward prevention, treatment, and the suppression of the

most dangerous forms of trafficking. Moreover, alignment with established Islamic legal principles ensures that this policy shift does not undermine moral or religious commitments but instead reflects a rational and ethically responsible response to complex social realities.

References

- Asadi, S. H. (2014). *A research book on the global drug crisis*. Islamic Propagation Organization Publishing Center.
- Atashin, S. (2018). *Us, addiction, society* (1st ed., Vol. 1). Gohar Manzooom Institute.
- Baseri, A. A. (2017). *Domestic and international criminal policy on narcotics* (1st ed.). Khorsandi Publications.
- Dehkhoda, A. A. (2018). *Dehkhoda Dictionary*. Sirus Publishing.
- Jafari Langroudi, M. J. (2016). *Legal Terminology* (22nd ed.). Ganj-e Danesh.
- Khomeini, R. (2008). *Sahifeh-ye Imam Khomeini*. Institute for Publication and Preservation of Imam Khomeini's Works.
- Mohaghegh Mir, D. (2017). *Rules of Jurisprudence*. Mar'ashi Najafi Publications.
- Rahmdel, M. (2019). *Iran's criminal policy regarding narcotics* (1st ed.). SAMT Publications.
- Rasouli, M. H. (2018). *Smoke and Dynasty* (1st ed.). Solook-e Javan Publications.
- Saki, M. R. (2021). *Drug-related crimes from the perspective of domestic and international law* (2nd ed.). Khat-e Sevvom Publications.
- Zeraat, A. (2017). *Criminal law of narcotics* (1st ed.). Mizan Publishing.